

บทที่ ๖

บทสรุป

สรุปผล

ในการศึกษาสถาปัตยกรรมอังกฤษและอเมริกันในจังหวัดเชียงใหม่ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงบริบททางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมอันเป็นที่มาของงานสถาปัตยกรรมตะวันตกเฉพาะอังกฤษและอเมริกันในจังหวัดเชียงใหม่โดยศึกษาจากรูปแบบสถาปัตยกรรมบริเวณที่เป็นเมืองเชียงใหม่ในอดีตซึ่งเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนา ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆและการสำรวจภาคสนามโดยการถ่ายภาพ และเขียนภาพ ตลอดจนการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องหรือมีความรู้เกี่ยวกับอาคารที่ทำการศึกษานำข้อมูลที่ได้มาจัดกลุ่มแบ่งประเภทตามลำดับช่วงเวลา ลักษณะและรูปแบบของงานสถาปัตยกรรมแต่ละประเภท ทำการวิเคราะห์เพื่อหาผลสรุปถึงรูปแบบของงานสถาปัตยกรรมอังกฤษและอเมริกันในจังหวัดเชียงใหม่ที่ได้จากการศึกษาสามารถลำดับเรื่องราวและนำมาวิเคราะห์สรุปถึงรูปแบบของงานสถาปัตยกรรมของชาติทั้งสองได้ดังนี้

สถาปัตยกรรมแบบอังกฤษ

รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบอังกฤษในเมืองเชียงใหม่สามารถสรุปได้ว่า ผังบริเวณอาคารจัดตามแบบตะวันตกคือบริเวณรอบอาคารโค้งมีสนามหญ้าด้านหน้าของอาคาร ตัวอาคารจะตั้งให้สอดคล้องกับถนนทางเข้าด้านหน้าเป็นสำคัญโดยไม่คำนึงถึงตำแหน่งของทิศทางลมและแสงแดด มุขและหน้าจั่วจะหันออกสู่ถนนด้านหน้าของอาคาร ทางด้านผังของอาคารนั้นเน้นประโยชน์ใช้สอยที่สัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่แบบตะวันตก โดยแบ่งเนื้อที่ใช้สอยของบ้านออกเป็นหลายส่วน กันเป็นห้องๆ มีทางเดินเชื่อมติดต่อกันได้สะดวก โครงสร้างของอาคารเป็นทั้งโครงสร้างไม้และแบบผสมระหว่างโครงสร้างไม้และการก่ออิฐถือปูน โครงหลังคาทำด้วยไม้สักและมุงด้วยกระเบื้องดินเผาหรือกระเบื้องแก้ว ในด้านความสวยงามของอาคารนั้นเน้นที่การฉลุลายไม้ตามส่วนต่างๆของอาคาร เทคนิคการเข้าไม้ในโครงสร้างของอาคารเช่น พันทึ ประตูลูกบิด หน้าต่าง ฝ้าเพดานและบันได ที่ใช้วัสดุเป็นไม้สักทั้งสิ้น นอกจากนั้นยังมีวัสดุอุปกรณ์ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศมาประดับอาคารเช่น โคมไฟ ขอสับและขอรับประตูลูกบิดต่าง สุกกัณฑ์ และเฟอร์นิเจอร์ต่างๆ ทางเดินภายในและภายนอกอาคารปูด้วยหินแกรนิต กระเบื้องดินเผาหรือพื้นปูนขัดมัน ถ้าอาคารเป็น ๒ ชั้นฝ้าเพดานจะตกแต่งด้วยปูนฉาบ ไม้ และทำวแกนปูนบันไดส่วนนอกอาคารจะก่ออิฐถือปูนและมีราวบันได

สถาปัตยกรรมแบบอเมริกัน

การจัดผังบริเวณจัดตามแบบตะวันตกโดยให้ความสำคัญกับถนนทางเข้าด้านหน้าอาคารโดยไม่คำนึงถึงตำแหน่งทิศทางลมและแสงแดด บริเวณพื้นที่รอบๆอาคารกว้างขวาง ด้านหน้าอาคารเป็นสนามหญ้า หันमुखและหน้าจั่วของอาคารออกสู่ถนนที่ตรงมาทางด้านหน้าของอาคาร ผังอาคารออกแบบให้เกิดประโยชน์ใช้สอยที่สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่แบบตะวันตก แบ่งแยกพื้นที่ใช้สอยอย่างชัดเจนเช่นด้านหน้าของอาคารเป็นของเจ้านายและด้านหลังเป็นเรือนบ่าวไพร่หรือโรงครัว ภายในตัวอาคารคล้ายกับสถาปัตยกรรมแบบอังกฤษคือให้เห็นความสำคัญของความสะดวกในการสัญจรภายในตัวอาคาร โครงสร้างของอาคารมีทั้งโครงสร้างไม้ โครงสร้างก่ออิฐถือปูน และโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคาจะเป็นโครงสร้างไม้สัก มุงหลังคาด้วยกระเบื้องดินเผา กระเบื้องว่าว และกระเบื้องดินเผาชนิดเคลือบ การประดับและตกแต่งอาคารใช้วัสดุหลากหลายชนิดเช่นพื้นชั้นบนและชั้นล่างเป็นพื้นไม้สัก หรือพื้นปูนขัดมัน ระเบียบทางเดินชั้นบนเป็นพื้นไม้ทางเดินในบ้านปูด้วยหินแกรนิตหรือปูนขัดมัน ประดับภายในและภายนอกอาคารด้วยท้าวแขนปูนหรือไม้ ประตูหน้าต่าง ฝ้าเพดานและบันไดใช้วัสดุที่เป็นไม้สักทั้งสิ้นและยังมีการใช้วัสดุอุปกรณ์ประดับอาคารที่นำเข้ามาเช่น โคมไฟ สวิตช์ไฟ สีและน้ำมันรักษาเนื้อไม้ สุขภัณฑ์ กระเบื้อง อุปกรณ์ไฟฟ้าและกระจก นอกจากนี้ยังมีการใช้เฟอร์นิเจอร์ทั้งแบบ built-in และชนิดที่นำเข้ามา มาประดับและตกแต่งภายในอาคาร

หากมองภาพรวมของสถาปัตยกรรมแบบอังกฤษและอเมริกันจะเห็นว่ามีความคล้ายคลึงกันทั้งทางด้านผังบริเวณ ผังอาคาร โครงหลังคาวัสดุมุงหลังคาและโครงสร้างของอาคาร ยกเว้นส่วนประดับของอาคารเท่านั้นที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาประวัติศาสตร์ที่พบว่าทั้งชาวอังกฤษและอเมริกันที่อาศัยอยู่ในเมืองเชียงใหม่ขณะนั้นไม่ว่าจะเข้ามาเพื่อเผยแพร่ศาสนา เพื่อติดต่อค้าขาย เพื่อขยายอิทธิพลทางการเมืองหรือเพื่อวัตถุประสงค์ใดๆก็ตาม แม้จะถูกมองว่าทั้งสองชาติไม่มีความเกี่ยวเนื่องกันแต่แท้จริงแล้วเมื่อมาอยู่รวมกันในเชียงใหม่ความรู้สึกที่เป็นชาวตะวันตกที่มีวัฒนธรรม ศาสนา และวิถีชีวิตที่ใกล้เคียงกันทำให้เกิดการคบหาสมาคมกันอย่างใกล้ชิด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจิระนันท์ พิตรปรีชาที่พบว่าชาวอังกฤษและอเมริกันโดยเฉพาะหมอลิชและหลุยส์ ที. เลียวโนเวนส์ มีความสนิทสนมกันเป็นอย่างยิ่ง ทำให้เล็งเห็นได้ว่าในด้านตัวบุคคลนั้นแม้จะต่างเชื้อชาติกันแต่ก็มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดอาจเพราะเป็นคนต่างบ้านต่างเมืองมาอยู่จึงมีการพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันจนทำให้เกิดการถ่ายโอนทางด้านความคิด วัฒนธรรม และศิลปะจนปรากฏเป็นรูปแบบของงานสถาปัตยกรรมแบบอังกฤษและอเมริกันที่มีลักษณะร่วมในเมืองเชียงใหม่ และจากอาคารที่ชาวอังกฤษและอเมริกันมาสร้างไว้ที่เมืองเชียงใหม่เอง จึงเป็นแบบอย่างให้กับชนชั้นปกครองรับเอาอิทธิพลทางด้าน การออกแบบและเทคนิคการก่อสร้างมาใช้ในการก่อสร้างที่พักอาศัย และอาคารของตนเองในเวลาต่อมาดังอาทิเช่นคุ้มเจ้า หรือบ้านพักอาศัยของผู้ที่มีฐานะดีในสมัยนั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คุ้มเจ้าบุรีรัตน์

ตั้งอยู่บริเวณสี่แยกกลางเมืองเชียงใหม่จากการสำรวจพบว่าอาคารสร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๕๘ ลักษณะเป็นเรือนครึ่งปูนครึ่งไม้แบบผสม สูงสองชั้นบันไดอยู่นอกอาคารโครงสร้างชั้นล่างเป็นผนังก่ออิฐโค้ง (Arch) หลังคาจั่วและปั้นหยาคลุมระเบียงโดยรอบ

รูปที่ ๖.๑ คุ้มเจ้าบุรีรัตน์

คุ้มเจดีย์งาม

สร้างโดยพลตรีเจ้าแก้วนวรัฐ อาคารหลักเป็นอาคารคอนกรีตก่ออิฐทึงหลังทรงยุโรปสองชั้น หลังคามุงกระเบื้องซีเมนต์ ปัจจุบันเป็นสถานกงสุลใหญ่อเมริกันจังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่น่าสังเกตว่ารูปทรง ส่วนประดับของอาคารหลังนี้เหมือนกับอาคารอำนวยการสถาบันแมคเคน เป็นไปได้ว่าพลตรีเจ้าแก้วนวรัฐได้นำแบบอาคารเดียวกันมาก่อสร้างเป็นคุ้มเจดีย์งาม

รูปที่ ๖.๒ คุ้มเจดีย์งาม

ดังที่ได้นำเสนอตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมของชนชั้นปกครองในเมืองเชียงใหม่ที่สร้างอาคารตามแบบอย่างตะวันตก แสดงให้เห็นว่ารูปแบบสถาปัตยกรรมในเมืองเชียงใหม่ได้เริ่มเกิดเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบในการก่อสร้าง เทคนิควิธีการก่อสร้าง วัสดุ และพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงนี้จะเกิดขึ้นในชนชั้นปกครองหรือผู้มีฐานะร่ำรวยก็ตาม แต่นั่นย่อมแสดงให้เห็นว่านอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในเมืองเชียงใหม่แล้ว การเข้ามาของชาติทั้งสองยังได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในงานสถาปัตยกรรมของเมืองเชียงใหม่อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

การศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมเฉพาะชาติอังกฤษและอเมริกันในครั้งนี้นับเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาสถาปัตยกรรมตะวันตกในจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากยังไม่เคยมีผู้ทำการศึกษาและจดบันทึกประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมตะวันตกในจังหวัดเชียงใหม่มาก่อน ทั้งๆที่มีความสำคัญต่อทั้งประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่และประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมที่สามารถบอกเล่าถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาติตะวันตกและล้านนาได้เป็นอย่างดี เพราะอาคารเหล่านี้สามารถบอกเล่าเหตุการณ์ในอีกแง่มุมหนึ่งซึ่งมิได้มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ การค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับอาคารนั้นๆจึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก อีกทั้งอาคารที่มีคุณค่าเหล่านั้นได้ถูกรักษาโดยเอกชนและราชการซึ่งผ่านการดัดแปลงอาคารมาแล้วหลายครั้ง ในลักษณะตามมีตามเกิด โดยไม่ได้ผ่านการปรับปรุงและอนุรักษ์จากผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ ทำให้อาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ไม่ได้รับการดูแล ขาดผู้ที่จะทำการศึกษาและอนุรักษ์อาคารเหล่านี้ อย่างแท้จริง จะมีก็เพียงแต่อาคารกษัตริย์อังกฤษที่ได้รับการอนุรักษ์และยังคงสภาพเดิมไว้ได้อย่างงดงามและสมบูรณ์แบบ เป็นที่น่าเสียดายว่าหากปล่อยผ่านเลยไปอาคารที่ทรงคุณค่าอื่นๆก็คงเป็นได้แค่เพียงเสี้ยวหนึ่งที่เคยเกิดขึ้นในงานสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่และล้านนา นับวันก็จะเสื่อมสลายไปทั้งในรูปแบบของอาคาร วัตถุ และความทรงจำ

ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะถึงแนวทางเพื่อการพัฒนาและธำรงไว้ซึ่งคุณค่าของงานสถาปัตยกรรมดังนี้

๑. ควรมีหน่วยงานที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำการอนุรักษ์อาคารเหล่านี้อย่างถูกต้อง โดยยึดรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิม

๒. อาคารหลายหลังเป็นของเอกชนและนับวันอาคารเหล่านี้เกิดการชำรุด โดยที่เจ้าของไม่ได้สนใจที่จะบูรณะหรือซ่อมแซมให้คงรูปแบบของงานสถาปัตยกรรมเดิม ทำให้อาคารมีลักษณะที่ผิดแปลกไปจากรูปแบบและโครงสร้างเดิมเช่นบ้านพักผู้อำนวยการโรงเรียนดารวิทยาลัยที่การต่อเติมและทុบบางส่วนทิ้ง หรือบ้านพักนายแพทย์เอ็ดวิน ซี. คอร์ด ที่ทุบระเบียงด้านหน้าทิ้งจนหมดแล้วก่อผนังขึ้นมาแทนที่ นอกเหนือจากจะเป็นการทำลายคุณค่าของงานสถาปัตยกรรมแล้วยังเป็นการทำลายหลักฐานทางประวัติศาสตร์อีกด้วย ดังนั้นจึงควรมีหน่วยงานทั้งของรัฐหรือเอกชนที่รับผิดชอบดูแลอาคารเหล่านี้โดยตรง

๓. ควรขึ้นทะเบียนอาคารทั้งหมดเพื่อให้เป็นสาธารณสมบัติ ที่ประชาชนหรือผู้สนใจสามารถเยี่ยมชม และศึกษาได้ตามที่ต้องการ

๔. หากมีการศึกษาในเรื่องนี้ต่อไปควรทำการศึกษาเจาะลึกในแต่ละประเภทของอาคารและขยายวงกว้างของการศึกษาในอาคารประเภทเดียวกันทั่วล้านานอกเหนือจากจังหวัดเชียงใหม่

๕. จากการศึกษางานสถาปัตยกรรมอังกฤษและอเมริกันในจังหวัดเชียงใหม่ครั้งนี้ พบว่า นอกเหนือจากจะมีอาคารที่สร้างตามแบบตะวันตกของทั้งสองชาติคืออังกฤษและอเมริกันแล้ว มีอาคารที่สร้างตามแบบตะวันตกอยู่อีกหลายแห่งด้วยกันที่สร้างในยุคที่ทำการศึกษา แต่เป็นอาคารที่สร้างโดยรัฐบาลสยาม และออกแบบโดยสถาปนิกต่างชาติที่มารับราชการในสมัยนั้น จึงเป็นอาคารที่รับเอาแบบอย่างตะวันตกอีกประเภทหนึ่งที่ควรทำการศึกษา

๖. เอกสารที่ใช้เพื่อทำการค้นคว้าส่วนมากเป็นเอกสารที่ถูกจัดบันทึกขึ้นโดยชาวสยามและฝรั่งมิชชันนารีในสมัยนั้น หากจะทำการค้นคว้าโดยละเอียดจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาเอกสารที่มีการจัดบันทึกเป็นภาษาล้านนา เพราะในขณะที่ชาติตะวันตกทั้งสองเข้ามายังเมืองเชียงใหม่และในล้านนาขณะนั้นยังคงไม่มีการใช้ภาษาไทย ทำให้ภาพรวมงานสถาปัตยกรรมของชาวตะวันตกที่เข้ามาก่อสร้างในเมืองเชียงใหม่เป็นการมองประวัติศาสตร์เฉพาะด้านที่ชาวสยามและฝรั่งมิชชันนารีบันทึกไว้ ดังนั้นอุปสรรคทางด้านภาษาท้องถิ่นจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญไม่ควรมองข้าม เพราะสามารถทำให้เรามองเห็นภาพรวมของชาวล้านนาที่มองงานสถาปัตยกรรมในขณะนั้นและมีการการจัดบันทึกเหตุการณ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรมไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้าง สถานที่ บริบทแวดล้อมอาคารหรือผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรมของชาติตะวันตกทั้งสอง ทั้งนี้โดยส่วนมากเอกสารทางด้านประวัติศาสตร์ล้านนามักจะไม่มีการกล่าวถึงงานสถาปัตยกรรมแต่เดิมในอดีตเท่าใดนัก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย